

Historian itsetutkistelu

Kalle Michelsen

Jokainen tieteenala joutuu toistuvasti välillä miettimään omaa asemaansa tiedekentässä ja tutkimuskohteidensa ajankohtaisuutta. Tämä tutkijayhteisön sisäinen evaluaatio voi muodostua rakentavaksi keskusteluksi, joka parhaassa tapauksessa vahvistaa tieteenalaa ja viitoittaa tutkimukselle uuden hedelmällisen tien. Vastaavasti jos keskustelua ei käydä, tutkimusilmasto ummehtuu ja tieteenala rapautuu sisältäpäin.

Suomalainen historiantutkimus ei ole pitkiin aikoihin harjoittanut perusteellista sisäistä pohdiskelua. Ehkä joidenkin mielestä Kremlin arkistojen aukeneminen ja Urho Kekkosen presidenttikauden paljastukset mullistivat suomalaisen historiantutkimuksen paradigman, mutta todellisuudessa idänsuhteiden muutos heijastui ainoastaan poliittisen historian tutkimukseen, ja siihenkin perin juurin niukasti. Laajemmin suomalainen historiantutkijoiden yhteisö ei ole uskaltanut pohtimaan omaa asemaansa eikä tutkimuskohteidensa relevanssia nopeasti muuttuvassa maailmassa.

Ehkä syynä on se, ettei historiantutkijoiden keskuudesta ole noussut esiin vahvoja yksilöitä, jotka olisivat avanneet keskustelua omalla esimerkillään. Toisaalta syynä voivat juuri olla vahvat yksilöt, jotka vaikenemisellaan ovat vaijaneet myös nuoremman polven kriitikot. Itsetutkistelu ei ole käynnistynyt myöskään historian alan tieteellisissä seuroissa eikä alan johtavassa kotimaisessa aikakauskirjassa, vaikka aloitteita toki on ollut useita.

Tarvitseeko suomalainen historiantutkimus sisäistä evaluaatiota? Kysymykseen varmaan annetaan monenlaisia vastauksia, mutta todellisen vastauksen saa katsomalla ympäröivään yhteiskuntaan. Suomen asema Euroopassa ja maailmassa sekä suomalaisen yhteiskunnan sisäinen rakenne ovat muuttuneet radikaalisti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Nämä muutokset ovat synnyttäneet täysin uusia kysymyksiä, joihin tieteeltä, myös historiatieteeltä, odotetaan vastauksia. Kansalaiset ja päättäjät haluavat oikeutetusti tietää, mitä ovat markkinavoimat ja miten ne käyttäytyvät? Miten ympäristön pilaantuminen vaikuttaa ihmisten ja yhteisöjen elämään? Miten polarisoituvat yhteiskuntaluokat ja katoavat ideologiat heijastuvat suomalaisten arvoihin ja asenteisiin? Mikä on tieteellistävän ja teknologisoituvan maailman vaikutus Suomen talouteen ja suomalaiseen kulttuuriin?

Vaikka historiantutkijat voivat pitää näitä kysymyksiä ajallisesti liian läheisenä, tutkijat eivät voi kääntää niille selkäänsä. Se olisi pakoa yhteiskunnallisesta vastuusta, ja sitä mikään tieteenala ei voi tehdä tämän päivän maailmassa. Historia on osa nykyisyyttä ja tutkijat ovat osa tämän päivän suomalaista ja globaalista yhteiskuntaa. Vaikka tutkimuskohteet valittaisiin vuosisatojen takaa, tutkijat tuovat tutkimuksiinsa tämän päivän arvot ja ongelmat. Juuri tämän vuoksi tutkijayhteisön olisi tiedostettava tilansa, keskusteltava tutkimuskysymyksistä, kehitettävä metodisia valmiuksia ja luotava rakentava suhde nuoreen tutkijapolveen.

Suomalaisen historiantutkimuksen tila on muotoutunut viimeisten kahden vuosikymmenen aikana omituisen kaksijakoiseksi. Näyttävimmät ja rahallisesti suurinumeroisimmat projektit ovat lähes poikkeuksetta ns. juhlapäiväprojekteja. Ne käynnistyvät ja ne saavat rahoituksensa, koska joku historian suurmies, keskeinen kansallinen instituutio tai joku ylevä tai epämiellyttävä tapahtuma saavuttaa sopivan tasavuotispäivän. Hyvän esimerkin tarjoaa julkisen vallan avokäteisesti rahoittama ns. sotasurmaprojekti, joka saatiin liikkeelle vuoden 1918 kevään tapahtumien 80-vuotismuiston kunniaksi. Vastaavilla perusteilla puuhataan laajaa historiahanketta Topeliuksen muiston kunniaksi. Juhlapäivät ovat yleinen tapa perustella myös yritysten, yhteisöjen, kuntien ja kaupunkien historiahankkeita.

Vaikka juhlapäiväprojekteissa voi olla takana aivan kunniallisia tutkimuksellisia haasteita, niiden perustelut ovat tieteellisesti ongelmallisia. Jos rahoitus sidotaan juhluvoiteen, se sinällään asettaa ennakkoehtoja tutkimukselle. Uskaltaako tutkija esimerkiksi tarkastella Topeliusta kriittisesti, jos hanketta rahoittavat Topeliuksen mainetta vaalivat tahot. Sama ongelma koskee myös sotasurmaprojektia, paikallis- ja yrityshistorioita.

Juhlapäiväprojektien tieteelliset perustelut ovat myös ontuvia. On tietysti mahdollista, että tutkimuskohde tulee aktuaaliseksi juuri juhluvuonna. Yleisempää kuitenkin on, että historiantutkijat itse perustelevat hankkeen ajankohtaiseksi saadakseen projektille rahoitusta. Tällainen toiminta vie

historiantutkimukselta uskottavuutta, ja se suuntaa tutkimuksen voimavaroja pois yhteiskunnallisesti tärkeistä kysymyksistä.

Juhlapäiväprojektien varjossa elää perinteinen akateeminen historiantutkimus. Se on ollut aina korostuneen akateemista ja irti kaikista ulkopuolisista tahoista. Osittain tästä johtuen tällaisten tutkimusten tuloksista tai ongelmista ei juurikaan puhuta, eivätkä perinteistä akateemista historiantutkimusta harrastavat juurikaan näy julkisessa keskustelussa.

Akateeminen historiantutkimus voisi vastata yhteiskunnallisiin kysymyksiin, mutta ainakin toistaiseksi suomalaiset historiantutkijat ovat karttaneet suoria yhteyksiä yhteiskunnalliseen keskusteluun ja ajankohtaisiin kysymyksiin.

Tutkimuskentän omituinen kaksijako on synnyttänyt skitsofreenisen tilanteen tutkijayhteisössä. Koska virkoja ei ole ja tutkimusrahoitus on jatkuvasti supistunut, tutkijat ajelehtivat juhlapäiväprojektien ja lyhytaikaisten Akatemiahankkeiden välillä. Tutkimusta tehdään siten laajalla sektorilla, mutta tiedeyhteisö ei käy rakentavaa keskustelua tutkimuksen suunnasta, periaatteista, metodisista kysymyksistä ja ongelmista. Tästä johtuen historian tiedeyhteisö on menettänyt otteensa tutkimuskentästä ja tutkimuskysymysten legalisoinnista. Seuraukset näkyvät jo nyt tutkimusten laadussa. Lisäksi tiedeyhteisön passiivisuus kasvattaa automaattisesti ulkopuolisten rahoittajien vaikutusvaltaa.

Professori Toivo Nygård on valittanut, ettei Suomen historiallisen seuran kokouksissa ja esitelmätilaisuuksissa käy tutkijoita. Sama hiljainen lamaantuminen näkyy myös muualla tutkijayhteisössä. Mitä tilanteelle pitäisi tehdä? Siitä olisi varmaan syytä käydä avoin keskustelu, jossa olisi tilaa monenlaisille mielipiteille.

Kirjoittaja on Suomen Akatemian tutkija.

karl-erik.michelsen@helsinki.fi